

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”Här ska vita bilar parkera”

- En studie om förskolebarns lek med bilar

Pernilla Johansson och Anna Ulvestam Sjöbleke

LAU 370

Handledare: Lena Skåpe

Examinator: Maelis Karlsson Lohmander

Rapportnummer: VT08-2611-031

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: "Här ska vita bilar parkera" – en studie om förskolebarns lek med bilar.

Författare: Pernilla Johansson och Anna Ulvestam Sjöbleke.

Termin och år: Vårterminen 2008.

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen.

Handledare: Lena Skåpe

Examinator: Maelis Karlsson Lohmander

Rapportnummer: VT08-2611-031

Nyckelord: förskolebarn, billek, samspel, lekregler, fri lek, kommunikation, lek och lärande

Syfte:	Vårt syfte med den här studien var att ta reda på hur förskolebarn samspelade i den fria leken. Vi ville också ta reda på vad förskolebarn kunde lära sig genom att leka med bilar i den fria leken.
Frågeställningar:	Våra frågeställningar var: <ul style="list-style-type: none">• Hur samspelade förskolebarn när de lekte med bilar?• Kunde vi se att något lärande ägde rum, och i så fall vad var det förskolebarn lärde sig i den fria leken med bilar?
Metod:	Vi valde att göra en kvalitativ undersökning. Vi filmade förskolebarn i den fria leken när de lekte med bilar. Vi observerade och antecknade när förskolebarn lekte med bilar i den fria leken.
Resultat:	Resultatet visade att samspelet fungerade bra när alla barn var införstådda med de lekregler som rådde och att det var viktigt att barnen kunde läsa av lekregler och koder för att kunna delta i leken. Vårt resultat visade också att barnen lärde sig mycket genom att leka med bilar: samspel, kommunikation, lekregler, matematik och de lärde sig också saker av varandra.
Betydelse för läraryrket:	Eftersom vårt resultat visade hur mycket barnen lärde sig i den fria leken, t.o.m. i en så liten lek som billeken, var det viktigt att pedagoger såg över sina tidsrutiner. Ibland kanske avbrotten var onödiga. För att se vad barnen kunde lära sig i leken och för att kunna stötta de barn som behövde hjälp med att leka borde pedagogerna ibland delta aktivt i barns lek.

Innehållsförteckning

FÖRORD	2
1. INLEDNING	3
2. SYFTE	5
3. LITTERATURGENOMGÅNG	6
3.1 VAD KÄNNETECKNAR LEK?	6
3.2 LEKTEORIER	7
3.3 LÄRANDE GENOM LEK	8
3.5 LÄROPLANEN FÖR FÖRSKOLAN, LPFÖ 98	9
3.6 SAMMANFATTNING	10
4. METOD	11
4.1 VAL AV METOD	11
4.2 GENOMFÖRANDE	11
4.3 URVAL	11
4.4 BEARBETNING AV DATA.....	12
4.5 REDOVISNING AV RESULTAT	12
4.6 ETISKA ÖVERVÄGANDEN	12
4.7 STUDIENS TILLFÖRLITLIGHET	12
5. RESULTATREDOVISNING	13
5.1 SITUATION A	13
5.1.1 <i>Analys:</i>	13
5.2 SITUATION B	14
5.2.1 <i>Analys:</i>	14
5.3 SITUATION C	15
5.3.1 <i>Analys:</i>	15
5.4 SITUATION D	16
5.4.1 <i>Analys:</i>	16
5.5 SITUATION E	16
5.5.1 <i>Analys:</i>	17
5.7 SLUTANALYS	17
6. DISKUSSION	19
6.1 METODDISKUSSION	19
6.2 RESULTATDISKUSSION.....	19
6.3 FORTSATT FORSKNING	21
6.4 PEDAGOGISKA KONSEKVENSER	22
6.5 HAR VI UPPNÅTT VÅRT SYFTE?	22
6.5.1 <i>Hur samspelar förskolebarn när de leker med bilar?</i>	22
6.5.2 <i>Kan vi se att något lärande äger rum, och i så fall vad är det förskolebarn lär sig i den fria leken med bilar?</i>	23
REFERENSER	24
BILAGA 1	25

Förord

Vi som har skrivit den här uppsatsen heter Pernilla Johansson och Anna Ulvestam Sjöbleke. Under vår utbildning till lärare för yngre åldrar på Göteborgs universitet har vi båda läst inriktningen Barns och ungas uppväxtvillkor, lärande och utveckling (BAUN). Vi är båda intresserade av barns lek och hur de samspelar i leken samt vad de kan lära sig genom den. Därför har vi valt att skriva om förskolebarns fria lek.

Vi har filmat förskolebarn när de lekt och det har varit givande och intressant att analysera de filmerna och se vad som sker i barns möte när de leker. När vi ordagrant har skrivit ut sekvenser ur barnens lek har det gett oss insikter om samspel och vad barn kan lära sig av varandra i leken.

Innan skrivandet kom igång letade var och en av oss upp relevant litteratur som vi sedan gick igenom tillsammans. Vi lånade även en del böcker på biblioteket. Sedan har vi träffats och suttit tillsammans vid en dator och skrivit på vår text. Det har fungerat mycket bra då vi tillsammans har komponerat ihop texten.

Vi vill tacka de barn, pedagoger och föräldrar som gjort vår studie möjlig att genomföra. Vi vill också tacka vår handledare som gett oss synpunkter och stöd under arbetets gång.

Göteborg 080526
Pernilla Johansson

Göteborg 080526
Anna Ulvestam Sjöbleke

1. Inledning

Vi har under lärarutbildningen läst inriktningen barns och ungas uppväxtvillkor, lärande och utveckling (BAUN) och vi har haft vår verksamhetsförlagda utbildning (VFU) på varsin förskola. Under inriktningen läste vi mycket om sambandet mellan barns lek och lärande vilket väckte ett intresse hos oss.

Flera studier pekar på lekens betydelse för barn. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2005) menar att det sker ett viktigt lärande i leken, de menar att barn utvecklar tankar om delaktighet och inflytande när de leker. Även Lillemyr (2002) poängterar lekens betydelse för barn. Han menar att barn upplever och lär sig mycket genom leken. Vidare menar han att barn får erfarenheter i leken, de lär känna sig själva genom att de använder sin fantasi, barn prövar och utforskar i leken. Lillemyr anser också att barn i leken övar på färdigheter som att förhålla sig till andra, kommunicera och att klara utmaningar.

Eftersom den fria leken inte kan underskattas anser vi att den borde få ett större utrymme i förskolan än vad vi har erfarenhet av. De dagsprogram som vi tagit del av ute på olika förskolor, under VFU och vid vikariat, visar att barns dag på förskolan ofta är styrd av pedagogernas planering. Under de dagar som vi var ute på VFU och filmade barnens lek blev det extra tydligt för oss hur lite utrymme den fria leken ibland kan ha. Vid flera tillfällen fick vi bara en kort stund att filma barnen innan de planerade aktiviteterna tog vid. Exempel på avbrott var när pedagogerna skulle ha planering, när de skulle arbeta med tema, när de skulle ha samling och när ett barn fyllde år och det skulle vara kalas. När vi tittar närmare på dagsplaneringen på den förskola där vi gjort vår undersökning, finner vi att barnen har tid för fri lek inomhus efter frukost i ungefär en timme. Mest tid för fri lek är då barnen leker ute på gården.

Med fri lek menar vi sådan lek som barnen själva bestämmer över, den lek som de själva har valt. Under den fria leken finns oftast pedagogerna i periferin och deltar sällan aktivt i barnens aktiviteter. Det är barnen som bestämmer innehållet och pedagogerna finns som stöd där det behövs. Enligt Hangaard Rasmussen (1993) är fri lek när barnen inte behöver delta i en organiserad verksamhet, de får själva välja vad de ska göra. ”Deras lekar blir fria från vuxnas inblandning. De blir till ’fria lekar’.” (s. 33).

Även om det är viktigt att barn får leka fritt utan att vuxna styr för mycket kan det också vara bra om pedagogerna deltar ibland. Knutsdotter Olofsson (2003) påpekar att barn som har svårt med att tyda leksignaler kan behöva en närvarande pedagog i leken. Vi tror att även barn som inte har svårt med att leka kan ha nytta av en närvarande pedagog när de leker. Därigenom kan pedagogerna ta tillvara på och använda det som barn lär sig när de leker. Pedagogerna kan även genom att delta i barnens lek hjälpa till att utveckla leken men det måste dock finnas en balans så att inte pedagogerna tar över för mycket. När vi var ute på VFU och filmade barnens lek med bilar deltog inte pedagogerna i barnens lek. Det kan i och för sig ha berott på att vi var där och filmade och att de därför valde att inte närvara i rummet.

Vår syn på lek är att det är roligt och meningsfullt för barn att få leka fritt och genom samspel med andra sker ett viktigt lärande. Att barn lär av varandra har vi vid flertal tillfällen uppmärksammat under vår VFU. Knutsdotter Olofsson (1996) pekar också på lekens betydelse för barns lärande, hon menar att barn lär sig lättare om de själva får söka kunskap och ställa frågor. Hon anser att kunskap kommer in när barn leker. Vi har också

uppmärksammat att barn genom att leka övar på många färdigheter som är nödvändiga att ha i livet. Fantasi, kreativitet, samspel, empati och konfliktlösning är några delar som barn kan lära sig genom lek. Därför anser vi att den fria leken är viktig i förskolan. I läroplanen för förskolan står det att barn genom socialt samspel och lek söker och erövrar kunskap.

”Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande skall prägla verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter.” (Utbildningsdepartementet, 2006, s. 6).

Från början tänkte vi undersöka fri lek i allmänhet men efter noga övervägande kom vi fram till att det var ett för stort område. För att begränsa oss valde vi att undersöka vad som sker när barn leker med bilar, eftersom det var en lek som ofta förekom på förskolan. Vi ville se hur barn samspelar i leken med bilar och om det sker ett lärande och i så fall vad är det barn lär sig när de leker med bilar?

2. Syfte

Vårt syfte med den här studien är att ta reda på hur förskolebarn samspelar i den fria leken. Vi vill också studera vad förskolebarn kan lära sig genom att leka med bilar i den fria leken.

För att besvara syftet ställer vi oss följande frågor:

- Hur samspelar förskolebarn när de leker med bilar?
- Kan vi se att något lärande äger rum, och i så fall vad är det förskolebarn kan lära sig i den fria leken med bilar?

3. Litteraturgenomgång

I det här avsnittet kommer vi att börja med att redogöra för olika forskares syn på lek. Därefter presenterar vi Piagets och Vygotskijs lekteorier, eftersom deras syn på lek än idag är aktuell och omtalad. Därpå tar vi upp vad barn kan lära sig genom att leka. Därefter redogör vi för vad det står i förskolans läroplan angående lek och lärande. Avslutningsvis har vi en kort sammanfattning av litteraturgenomgången.

3.1 Vad kännetecknar lek?

Lindqvist (1996) menar att lek är ett möte mellan barnets inre och yttre verklighet. En fiktiv situation skapas i leken och i leken kan handlingar gestaltas. Lindqvist hänvisar till Vygotskij som var en sovjetisk psykolog och som menar att ord och handling hänger ihop och att språket har en viktig betydelse i att förstå omvärlden. Eftersom barnet kan skapa en fiktiv situation är det ett medel för att utveckla abstrakt tänkande. I leken kan handlingar förkortas så att en dag blir en timme och dag kan bli natt. Vygotskij anser att alla människor är kreativa, även ett litet barn. Det kreativa hos människan gör att hon kan skapa något nytt. För Vygotskij finns ingen motsättning mellan fantasi och verklighet. Har man en rik verklighet kan det leda till ökad fantasi.

Leken som ett möte mellan barns inre och yttre verklighet tas också upp av Knutsdotter Olofsson (2003, s. 22) som ger följande kriterier på vad lek är:

- ”Lek är både på riktigt och på låtsas.”
- ”Lek innebär både närhet och distans.”
- ”Man kan göra saker på riktigt under täckmantel av lek.”
- ”Man kan göra saker på lek fast det ser ut som på riktigt.”
- ”Lek varar en evighet och tiden försvinner i ett nafs.”
- ”I leken behandlas det kända som okänt och det okända som känt.”
- ”Lek är både glädje och djupt allvar.”

Knutsdotter Olofsson menar vidare att för att barn ska kunna leka behöver de ha en förståelse för att allt inte är vad det ser ut att vara, de måste kunna uppfatta exempelvis att en pinne kan vara både en pinne och en pistol. Barn måste också kunna förstå och tyda andra barns leksignaler samt själv kunna signalera lek till andra för att leken ska kunna fortgå. Barn har många sätt att visa leksignaler på, de skrattar, talar med andra röster och ser luriga ut. Barn som leker låtsaslekar sänker ofta blicken för att skydda sina inre föreställningar mot verkligheten.

Knutsdotter Olofsson tar även upp en form av lek som uppträder tidigt i utvecklingen, den projektiva leken, som innebär att barn låter ett föremål handla. För att kunna låtsas vara någon annan måste barn ha sin egen roll klar för sig och kunna kalla sig själv vid namn. I projektiv lek är det dockor, bilar och andra föremål som agerar. Barn överför sina föreställningar och tankar på föremålet som får agera och leva ut barnets fantasi. Rollek däremot bygger på identifikation. Barn betar sig och talar på ett sätt som rollen kräver. Identifikationen i rollek kan vara krävande för den som är otrygg. I rollek måste man kunna samspela och behärska rollteknik, vilket inte är lätt om man är ovan vid det. ”Att leka är att kunna transformera verkligheten till något annat.” (ibid, s 11).

Lillemyr (2002) menar också att det finns flera anledningar till att barns lek är viktig. Anledningarna som Lillemyr förespråkar är följande:

- Vuxna som studerar barn i lek lär sig mycket om barn och de kan därmed få syn på att leken har ett egenvärde för barn och att den är en del av barnkulturen.
- Barn gör erfarenheter i leken, lär känna sig själva genom att använda sin fantasi, de prövar och utforskar. Barn övar också färdigheter i att förhålla sig till andra och att kommunicera samt att klara utmaningar. Barn lär och upplever mycket genom leken.
- Genom leken socialiseras barn.

Knutsdotter Olofsson (2003) menar dock att en del barn behöver mer stimulans än andra för att kunna gå in i en lek och försätta sig i lekens medvetandetillstånd. En förutsättning för att leken ska fortgå är att harmonin i leken bevaras. Harmonin kan brytas om man är otrygg och rädd. Barnet behöver kunna bortse från verkligheten. För att harmonin ska bevaras behöver barnet kunna de sociala lekreglerna samförstånd, turtagande och ömsesidighet.

- Samförstånd betyder att barnen är införstådda med att de leker och vad de leker.
- Ömsesidighet innebär att samtliga är på samma nivå oavsett ålder och styrka.
- Turtagande innebär att barnen turas om att bestämma eller ta initiativ.

Knutsdotter Olofsson menar vidare att en förutsättning är att leken är fri från prestationskrav. I leken behöver man inte prestera något, det är ingen tävling. Ostördhet är en annan förutsättning för lek, eftersom leken bygger på inre föreställningar blir den lättstörd. Framförallt låtsasleken kräver koncentration då barnet ska hålla i minnet vem han/hon är och vad som är vad. Hon anser också att barn som inte kan leka och inte förstår lekregler kan behöva lekträning där en pedagog är medverkande. Hon tar upp ett exempel om en pojke, Pontus, som efter en termins lekträning lärde sig att leka. Lekträningen gick ut på att en pedagog deltog i leken och hjälpte Pontus samt skyddade de övriga barnen mot Pontus tokigheter.

3.2 Lekteorier

Två teorier som är aktuella och användbara för att förstå lek är Jean Piagets och Vygotskijs lekteorier. Claesson (2002) refererar till Jean Piaget som var biolog men också filosof och psykolog. Piagets intresse låg i att ta reda på hur människor kan veta något om sin omgivning. Piaget ansåg att människan inte är ett oskrivet blad som ska fyllas. Han ansåg istället att människan försöker skapa en förståelse för de sammanhang hon ingår i.

Enligt Hangaard Rasmussen (1993) skiljer Piaget mellan sensomotoriska lekar då barnet är i åldern 0-1½ år, symbollekar i åldern 1½-7 år samt regellekar i åldern 7-12 år.

1. **Sensomotorisk lek:** Under barnets första levnadsår är det upptaget av att samordna sina sinnen. Munnen, öronen, händerna och ögonen växelverkar med varandra på ett allt mer avancerat sätt. När barnet får syn på en leksak griper barnet efter den, smakar på den, kastar iväg den, ler och skrattar.
2. **Symbolleken:** Barnet börjar låtsas exempelvis att en penna är ett flygplan. Det här övergår sedan till rollek där barnet låtsas vara en annan.
3. **Regellek:** I skolåldern är det vanligt att leka regellekar, som att hoppa hage, bollekar och så vidare. Barn måste gå igenom en övningsperiod innan de kan förstå reglerna.

Enligt Jerlang, Egeberg, Halse, Jonassen, Ringsted och Wedel-Brandt (2006) menar Piaget att vuxenvärlden är invecklad och svår att förstå för barnet. Då är det viktigt att barnet har en aktivitet som det själv kan råda över, nämligen leken. Enligt Piaget är leken ett viktigt medel för att bearbeta intryck, problem och motsättningar som barnet möter. Genom att upprepa lekarna och utvidga dem med flera detaljer kan barnet generalisera sina tankemönster. Barnet utvecklar sin förståelse för omvärlden och får färdigheter och handlingsmöjligheter genom lekarna. Om barnet t.ex. har varit hos en doktor kan det leka doktor och på så sätt omvandla sin upplevelse till en förståelse. Barnet kan i leken uppfylla sina önskningar, det kan t.ex. kompensera för sin egen svaghet genom att leka att det är ett stort och farligt lejon. Barnet kan också leka med en låtsaskamrat för att kompensera att det inte har någon kamrat i verkligheten. Barnet kan därmed ge låtsaskamraten skulden för om något gått sönder. Enligt Piaget ligger målet med lekarna i handlingen och de har inte något annat medvetet mål. Ändå tillfredställer leken barnets behov och utvecklar barnet motoriskt och psykiskt.

Jerlang m.fl. tar även upp att barnet enligt Vygotskij leker för att tillfredsställa sina behov. Om motivet för leken ändras medför det att lekens form också förändras. Småbarnet förverkligar sitt handlande baserat på vad det ser, hör och rör vid. Vygotskij menar att barnets handling leder till mening för barnet. Barnets uppmärksamhet är ännu inte styrt av dess vilja. De vuxna har ansvar för barnets utveckling och utvecklingen är enligt Vygotskij socialt betonad. Under förskoleåldern vidareutvecklas språket, förmågan att symbolisera och uppmärksamheten blir mer viljestyrd. Det här ger barnet möjlighet att skapa en låtsad situation, vilket kännetecknar leken. Barnet kan i leken lösgöra sig från det konkreta och föreställa sig att t.ex. en kloss är en bil. Nu styr istället meningen över barnets handling. Denna omvändning sker särskilt i leken, i övriga situationer är barnet fortfarande bundet av det konkreta. Därför anser Vygotskij att leken är viktig då en utveckling från det sensomotoriska sker och barnet kan frigöra sig från det omedelbara. Vygotskij menar att motivet för att leka är ouppfyllda önskningar. Det skulle inte finnas någon lek om alla önskningar uppfylldes omedelbart. Barnet är inte medvetet om sina motiv att leka och detta skiljer leken från andra aktiviteter. Genom att iaktta barn i leken kan man se att de hunnit längre i sin utveckling än man kan se i andra aktiviteter. Genom att leka ökar barnets medvetenhet om sina motiv och egna handlingar och därmed utvecklas barnets vilja, målinriktning och sociala förståelse. Leken är en grund för nästa utvecklingszon.

3.3 Lärande genom lek

Enligt Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2005) sker ett viktigt lärande i leken, barn lär tillsammans och de lär av varandra. I leken kan tankar om delaktighet, inflytande och rättigheter utvecklas. I leken sker ett samlärande, barnet övar sig i de demokratiska principerna och utövar makt. Det är i leken och i samvaron med varandra som barn lär sig vad det innebär att utöva medbestämmande och delaktighet. I leken kan barn bestämma vad de ska leka och med vem men de kan inte bestämma över kamraten.

Williams, Sheridan och Pramling Samuelsson (2000) menar också att barn lär tillsammans. De hänvisar till Vygotskij som påtalar att barn lär genom att imitera varandra och genom att kommunicera. Imitation är ett tecken på att en utvecklingsprocess är på gång. Vygotskij anser att barn blir introducerade i nya tankemönster när de är engagerade i dialog med andra barn. Barns dialoger är ett utbyte av idéer mellan jämlikar. Efter ett kollektivt utbyte av tankar mellan barn blir deras eget sätt att tänka påverkat. Vidare menar Williams m.fl. att förskolan och skolan är platser där många relationer med jämnåriga kamrater befästs. De refererar till

Damon m.fl. (1989) vars studier visar att kamratsamverkan bidrar till barns förståelse av rättvisa, vänlighet och att dela med sig. Även deras förmåga att kommunicera och att bemästra symboliskt och kritiskt tänkande kan förstärkas genom kamratsamverkan.

Williams m.fl. (2000) hänvisar till Vygotskij som menar att lärande sker genom interaktion. I samspel tar människor till sig sätt att tala, tänka och de utför fysiska handlingar som de blir delaktiga i. Enligt Vygotskij är det den sociala kontexten som är i fokus för lärandet. Det är viktigt att forma en lärandemiljö så att barnen får stöd i att utveckla en positiv inställning till det egna lärandet. Ett begrepp som förknippas med Vygotskij är den närmaste utvecklingszonen (zone of proximal development, ZPD). Med det menas att det är en mer kunnig person som vägleder och stöttar den som är mindre kunnig. Efter hand kan den mindre kunniga hantera tankegången eller den fysiska praktiken på egen hand.

Doverborg och Pramling Samuelsson (2005) tar upp en annan aspekt av vad barn kan lära i leken. De lyfter fram att matematik finns överallt i barns vardag, det gäller för pedagogerna att synliggöra matematiken för barn. Enligt Doverborg m.fl. går allt att räkna, uppskatta storlek på eller mängd av, mäta, sortera, jämföra och se mönster eller former i. Doverborg m.fl. (NCM, 2007) tar upp Gelman och Gallistels fem principer om antalsuppfattning. De fem principerna är:

1. **Abstraktionsprincipen** som innebär att alla föremål i en definierad mängd går att räkna.
2. **Ett till ett – principen** som innebär att föremålen bildar par med varandra eller att föremålen kopplas till ett räkneord.
3. **Principen om godtycklig ordning** innebär att det inte spelar någon roll i vilken ordning föremålen räknas, det blir ändå samma mängd.
4. **Principen om räkneordens ordning** innebär att räkneorden måste komma i en viss ordning, ett räkneord följs av nästa.
5. **Antalsprincipen** innebär att det sist uppräknade räkneordet anger hela mängden.

Sortering är en annan utvecklande aktivitet för förskolebarn. Genom att sortera ges barnen viktiga grundkunskaper för att utveckla matematiska begrepp och att strukturera vardagen. För att barn ska kunna sortera behöver de kunna uppfatta likheter, olikheter och vad som hör samman. Barn kan i interaktion med en pedagog och andra barn utveckla tänkande och begrepp.

Gunne (2005) refererar till Kjetil Steinsholt (professor i pedagogik) som däremot inte anser att lek och lärande hör ihop. Han menar att lek är som förälskelse, det händer utan syfte och mål. Han anser att barn blir bra på att leka av leken men att den inte har någon annan betydelse. Enligt honom konstruerar leken mening för barnet men att det är något helt annat än lärande.

3.5 Läroplanen för förskolan, Lpfö 98

I Lpfö 98 (utbildningsdepartementet, 2006) står det att barns vistelse i förskolan ska vara trygg, lärorik och rolig. Förskolans miljö ska vara sådan att den lockar och utmanar barn till aktivitet och lek.

”Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande skall prägla verksamheten i förskolan. I lekens och det

lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter.” (ibid, s. 6)

”Barn söker och erövrar kunskap genom lek, socialt samspel, utforskande och skapande” (ibid, s. 6)

Ett av förskolans mål är att sträva efter att varje barn utvecklar sin förmåga att leka och lära samt att de utvecklar sin lust och nyfikenhet. Vidare ska förskolan sträva efter att barnen ska utveckla sin förmåga att hantera konflikter, barnen ska också kunna fungera både i grupp och enskilt. Barnen ska även kunna ta ansvar för gemensamma regler och de ska förstå sina rättigheter och skyldigheter. Ytterligare ett mål som förskolan skall sträva mot är att varje barn skall utveckla sin förmåga att använda och upptäcka matematik i meningsfulla sammanhang. Förskolan skall också sträva mot att barn utvecklar förståelse för grundläggande egenskaper i tal, mätning och form, de ska utveckla sin förmåga att orientera sig i tid och rum. (ibid).

3.6 Sammanfattning

Sammanfattningsvis tar flera av de forskare som vi hänvisar till ovan upp lekens betydelse för samspel och lärande. Enligt Pramling m.fl. (2005) sker ett viktigt lärande i leken. Barn lär tillsammans och av varandra. De menar vidare att barn i leken lär sig vad det innebär att utöva medbestämmande och delaktighet. Knutsdotter Olofsson (2003) pekar också på att barn lär sig samspela genom att leka. En viktig aspekt som Knutsdotter Olofsson tar upp är betydelsen av att barn måste kunna tyda och förstå andra barns leksignaler och signalera lek till andra för att leken ska kunna fortgå.

Doverborg m.fl. (2005) poängterar att matematik finns överallt, så också i leken. Men det gäller för pedagogerna att synliggöra matematiken för barnen. De menar att exempelvis sortering är en utvecklande aktivitet för barn. Även Lpfö 98 har som strävandemål att barn ska utveckla sin förmåga att använda och upptäcka matematik i meningsfulla sammanhang. Ett annat av Lpfö 98 strävande mål är att barn ska utveckla sin förmåga att leka och lära. I Lpfö 98 poängteras också att leken är viktig för barns utveckling och lärande.

4. Metod

I metoddelen kommer vi att redogöra för vilken metod vi har valt och varför vi har valt den metoden och vi kommer därefter att gå igenom hur vår undersökning har gått till. Sedan berättar vi om vår urvalsgrupp och efter det kommer vi in på hur vi har bearbetat vår data. Nästa rubrik är etiska överväganden och avslutningsvis diskuterar vi studiens tillförlitlighet.

4.1 Val av metod

Vi ville undersöka förskolebarns samspel i den fria leken och försöka ta reda på vad de kan lära sig genom att leka med bilar. Vi valde därför att genomföra en kvalitativ undersökning. Enligt Stukát (2005) går ett kvalitativt synsätt ut på att förstå och tolka resultaten av undersökningen, inte att generalisera. Vår mening med undersökningen var inte heller att generalisera utan att tolka och försöka förstå det vi såg i barnens lek med bilar. Då vi ville få en bred bild av vad som hände i barnens lek med bilar filmade vi barnen i leken samt observerade dem. Vi valde att använda filmkamera för att få en helhetsbild av situationerna. Genom tidigare erfarenhet av att observera och anteckna har vi upptäckt att det då blir svårt att få med alla aspekter. Att hinna anteckna allt som händer och att få med t ex kroppsspråk och annat som kan ha betydelse för resultatet av studien är nästan omöjligt. Men genom att använda filmkamera kan man studera situationerna flera gånger och filmkameran fångar allt.

4.2 Genomförande

Vi började med att kontakta en av våra VFU platser, en förskola, för att fråga om vi fick komma och genomföra vår undersökning. Avdelningen vi besökte består av 20 barn i åldrarna tre till fem år. Under fem förmiddagar har en av oss filmat barnen i den fria leken inomhus medan den andra har observerat och antecknat. Vi filmade barnen när en billek påbörjades vilket innebar att vi fick avvakta tills att en billek startat. Billekarna varade i snitt 30 minuter var. Vi valde att filma barnen inomhus för att förskolan består av fem avdelningar och det hade varit svårt att undvika att få med andra barn på film vars föräldrar inte gett sitt godkännande. De två första förmiddagarna filmade vi barnens fria lek utan att fokusera på något speciellt. Vi kom dock fram till att det skulle bli alltför omfattande så därför valde vi att begränsa oss till den lek som förekom oftast, det vill säga barnens billek. De två första filmerna innehöll både lek med bilar och annan fri lek men de resterande filmerna var enbart fokuserade på barnens lek med bilar.

Eftersom vi valt att filma barnen lämnade vi ut lappar till föräldrarna där vi beskrev vad vi skulle undersöka och att vi skulle videofilma deras barn i den fria leken. (se bilaga.1).

För att vänja barnen vid kameran filmade Pernilla barnen under en tidigare VFU-vecka. När vi sedan påbörjade vår undersökning var barnen vana vid kameran och agerade naturligt.

4.3 Urval

Vi har valt att observera förskolebarn som är tre till fem år gamla. När vi fått in samtliga tillståndslappar från föräldrar visade det sig att det var två barn som inte fick delta i vår undersökning. Vi filmade och observerade därför inte de två barnen. Eftersom vi begränsade vår undersökning till lek med bilar var det barnen som lekte med bilar som vi filmade och observerade.

Filmsekvenserna som vi redogör för i resultatet är utvalda därför att det var fem situationer som var olika men där alla leker med bilar. Vi har sållat bort det filmmaterial som var irrelevant för den här studien.

4.4 Bearbetning av data

Efter varje förmiddag när vi filmat tittade vi på videofilmen och analyserade vad det var vi såg. Vi tittade på filmerna flera gånger och diskuterade innehållet ingående. Vi gick också igenom och analyserade anteckningarna för att få en helhet i vår undersökning.

4.5 Redovisning av resultat

Resultatet redovisar vi genom att beskriva fem olika situationer kring barnens lek med bilar. I fyra av situationerna har vi med dialoger som barnen förde när de lekte. Dialogerna har vi ordagrant skrivit ner efter att ha tittat på filminspelningarna flera gånger. Efter varje situation följer en analys.

4.6 Etiska överväganden

Enligt Stukát (2005) skall den som berörs av undersökningen informeras om vad studien går ut på och att deltagande är frivilligt. Om barnen är under 15 år är det vårdnadshavaren som bestämmer om barnet får delta. Ett par veckor innan vår undersökning lämnade vi ut lappar till föräldrarna angående tillstånd för deras barn att delta i studien. På tillståndslappen informerade vi om det övergripande syftet med undersökningen, att det var anonymt och att vi skulle använda fingerade namn på barnen i rapporten. Vi upplyste föräldrarna om att vi skulle filma barnen i den fria leken under fem förmiddagar i vecka 15 och 16, (se bilaga.1). Stukát (2005) betonar vikten av de medverkandes anonymitet. Han menar också att det material som samlats in endast får användas i forskningssyfte.

4.7 Studiens tillförlitlighet

Genom att filma barnen i lek får vi in både det barnen säger, vad de gör, deras ansiktsuttryck och kroppsspråk. Tolkningen kan dock inte sägas vara objektiv då det är vi som personer med olika bakgrunder som tolkar och försöker förstå vad filmerna och observationerna visar. Eftersom vi endast besökt förskolan under ett fåtal tillfällen kan vi inte generalisera dess resultat, då det hade krävt många fler besök på flera olika förskolor. Då vi valt att utföra en kvalitativ undersökning var dock inte vår avsikt att generalisera resultaten.

5. Resultatredovisning

I det här avsnittet kommer vi att redovisa vårt resultat. Vi kommer att beskriva fem situationer där barn leker med bilar. Vi har valt att skriva ut ordagrant vad barnen säger när de leker för att det då blir tydligt hur samspelet fungerar. Efter varje situation följer en analys av situationen där vi tolkar och försöker förstå vad det är som utspelas. Avslutningsvis analyserar vi resultaten och kopplar till litteratur.

Vi har gett barnen fiktiva namn i situationerna. I situation E kommer vi inte att ordagrant skriva ut en leksekvens eftersom situationen handlar om Pia (4 år) och då hon inte var verbal i leken är det en omöjlighet. Därför beskriver vi enbart vad som hände när vi filmade den situationen.

För att förtydliga vill vi berätta att i alla situationer leker barnen med små bilar och i fyra av situationerna använder barnen kaplastavar d.v.s. tunna träklossar som är ca 2 X 10 cm. Med de här klossarna bygger barnen parkeringsplatser genom att ställa dem på högkant så att det bildas ett ruttmönster med tre väggar och en öppning där bilarna kan köra in i parkeringsplatsen.

5.1 Situation A

En förmiddag sitter fyra pojkar på golvet i ett stort lekrum på förskolan och bygger parkeringsplatser till bilar av kaplastavar. Vi har gett pojkarna de fiktiva namnen: Ola (4 år), Elof (4 år) och Lukas (3 år). Nedan följer ett utdrag ur deras lek:

(Ola ska parkera en bil i en av parkeringsplatserna men råkar stöta till Lukas torn.)

Lukas: *Neje! (Han vänder sig till Elof.) Ola gjorde sönder allt!*
Ola: *Jag vill parkera någonstans.*
Elof: *Här kan nån parkera. (Han visar Ola var det finns plats att parkera.)*
Ola: *Här inne?*

(Ola kör in bilen i den anvisade parkeringsplatsen men råkar knuffa till Lukas torn igen.)

Lukas: *Nej Ola! Varför gör du sönder mitt torn, Ola! Du kan väl sitta nån annanstans.*
Ola: *Jag vill leka här också. Jag parkerar här.*

5.1.1 Analys:

Den här situationen tyder på att Ola försöker bli accepterad i leken. Elof verkar bjuda in Ola i leken genom att visa var det finns plats att parkera. Trots att Lukas vänder sig till Elof och beklagar sig över att Ola gjorde sönder hans torn får han inte medhåll av Elof. Även om det här är en kort sekvens kan det tolkas som att de övar på samspel, kommunikation samt hur Elof verkar visa empati gentemot Ola. Situationen skulle kunna tydas som om Ola övar på att förstå hur han ska passa in i den pågående leken och samtidigt verkar han hävda sin rätt att få delta.

5.2 Situation B

En stund senare då det närmar sig lunch leker pojkarna fortfarande med bilar i samma leksituation som ovan och Niklas (4 år) har kommit med i leken och han börjar med att bygga en pil av kaplastavar.

Niklas: *Den här pilen betyder att man ska parkera här.*

Lukas: *Det finns ingen pil där man ska parkera.*

Elof: *Den pilen betyder att man ska åka ditåt med.* (Elof börjar också bygga en likadan pil som Niklas.)

(Ola parkerar vid en av pilarna.)

Elof: *Nej det är ingen parkering!*

(Ola försöker göra en pil.)

Elof: *Så gör man inga pilar.*

Elof: *Vi ska ha många pilar.*

(Hela golvet blir fullt av pilar och Ola kör en bil mot pilens riktning.)

Elof: *Men den här pilen pekar ditåt.* (Visar med handen vilken riktning pilen pekar mot.)

Ola: *Va?*

Elof: *Den pilen pekar ditåt.*

Ola: *Vart pekar den då?*

(Ola navigerar försiktigt med sin bil mellan pilarna fram till en parkeringsplats.)

(En pedagog kommer in till barnen.)

Pedagog: *Nu är det dags att städa.*

Lukas: *Men vi ska bara bygga en parkering.*

5.2.1 Analys:

Situation B visar tecken på att det pågår ett lärande mellan barnen. Niklas introducerar ”pilbygget” och Elof verkar snabbt lära sig hur man bygger en pil och börjar imitera Niklas ”pilbygge” vilket resulterar i att det blir fullt av pilar på golvet. Ola verkar inte riktigt ha förstått syftet med pilarna. Den här sekvensen antyder att Ola tror att det är en parkering men han blir fort tillrättavisad av Elof. Eftersom Elof visar Ola vilket håll pilarna pekar mot kan det tolkas som att Elof vill att Ola ska förstå innebörden av pilarnas riktning. Ola frågar sedan barnen vart alla pilarna pekar vilket kan tolkas som att han vill förstå. Genom att Ola sedan försiktigt tar sig förbi alla pilarna kan vi tolka det som om han har förstått. Elof verkar vara noga med att alla ska följa de oskrivna lekregler som finns d.v.s. att pilarna är till för att visa vilken riktning bilarna ska åka i.

Sekvensen slutar hastigt med att en pedagog upplyser barnen om att det är dags att städa inför lunch. Barnen får därmed inte leka klart. Lukas visar sin frustration över att han inte har fått leka färdigt vilket antyder att han ville bygga klart sin parkering.

5.3 Situation C.

En annan förmiddag sitter tre pojkar i lekrummet och bygger en stor parkeringsplats och diskuterar var bilarna ska placeras. Vi har gett pojkarna de fiktiva namnen: Lukas (3), Elof (4 år) och Niklas (4 år). Det är alltså samma pojkar som i föregående situation, men Ola saknas.

- Lukas: *Här får röda parkera, bara röda.*
Elof: *Här får olika färger ...* (Blir avbruten av Lukas.)
Lukas: *Här får bara röda parkera.*
Elof: *Här får olika färger parkera.*
- Elof: *Jag har sett att många bilar kan parkera på Maxi.*
Elof: *Här inne var det redan fullt.* (Det finns inte plats för fler bilar i parkeringen.)
Lukas: *Här ska vita bilar parkera.*
Elof: *Alltså här får ...* (Han blir avbruten av Lukas.)
Lukas: *Här får vita bilar parkera.*
Elof: *Här får gula bilar parkera.*
- Elof: *Lukas!*
Lukas: *Ja?*
Elof: *Hallå, här får gula bilar parkera där inne.*
- Lukas: *Elof, här får gråa bilar parkera.*
Elof: *Ja, okej och här får vita bilar parkera.*
- Lukas: *Här är en bil som är gul, den får parkera här.* (Han har famnen full med bilar som han placerar ut.)
Niklas: *Här är en brandbil.*
Lukas: *Brandbilar ska parkera där. Där ska brandbilar parkera för brandbilar är också röda.* (Pekar på den "röda" parkeringen.)
- (Niklas tar en orange bil från en parkeringsplats och börjar köra iväg den.)
- Lukas: *Nej, där skulle orange parkera.* (Han ställer tillbaks den.)
Niklas: *Men den skulle åka hem nu.* (Han låter ändå bilen stå kvar som Lukas ville.)
- Elof: *Får jag parkera här?* (Han förställer rösten till en mörk mansröst.)
Lukas: *Ja det får du.* (Svarar med samma mörka röst.)
- Lukas: *Alltså den här bilen var bara lite röd.* (Parkerar bilen bland de röda bilarna.)
Elof: *Den här var också lite röd.*

5.3.1 Analys:

Eftersom pojkarna i den här situationen placerar ut bilar i parkeringsplatser efter vilken färg det är på bilarna tolkar vi det som att de sorterar och klassificerar bilarna.

Alla pojkarna verkar vara införstådda med den här leken och de hjälps åt att sortera alla bilar till rätt parkeringsplats. I början av leksekvensen uppmärksammar vi att språket är kort och sakligt och att de använder sig av adjektiv. De verkar inte kommunicera sinsemellan och vi tolkar det som att de inte får något gehör av varandra. I slutet av situationen börjar de däremot samtala mer med varandra genom att lyssna och svara på kompisens fråga. Mot slutet av leken förstår de också rösten vilket skulle kunna tydas som att de gått djupare in i sin billek. När Lukas konstaterar att en bil bara är lite röd visar det tecken på att han försöker klassificera den bilen, han väljer att ställa den bland de andra röda bilarna.

5.4 Situation D

En tredje förmiddag leker två pojkar med bilar i lekrummet. Pojkarna ställer upp bilar i långa rader på fönsterbläcket. Vi har gett pojkarna de fiktiva namnen Ossian (5 år) och Markus (5 år). Här följer en leksekvens.

(Markus och Ossian ställer upp två rader var av bilar, sedan går Markus iväg en stund.)

Ossian: *Jag har mer bilar än dig, Markus.*

Ossian: *Markus, jag har mer bilar än dig.*

(Efter att inte fått något gensvar går han fram till Markus.)

Ossian: *Markus jag har mer bilar än dig. Kolla vad lång jag har!*

Markus: *Men jag har en sån!* (Visar en av bilarna.)

Ossian: *Jag har två ledare.*

Markus: *Det har jag med.*

Ossian: *Jag har så många.* (Han visar hur många bilar han har.)

(Markus flyttar fram sina bilar till Ossians "bilkö".)

Markus: *O, så sen den, jag flyttar fram den lite.*

Ossian: *Den här tar vi först, innan.*

5.4.1 Analys:

Den här sekvensen antyder att det pågår en tävling mellan pojkarna. Ossian verkar hela tiden försöka påvisa att han har fler bilar, längre bilkö etc. Vi tolkar situationen som att Markus inte vill vara "sämre" eftersom han visar att han har något annat som är lika bra. Ossian verkar betrakta bilraderna och konstaterar att han har en lång kö och fler bilar än Markus. Den här situationen tyder också på att matematiklärande ingår i leken genom att Ossian jämför sin och Markus bilrad, han jämför både längden och mängden av bilar. Mot slutet flyttar Markus sina bilar till Ossians bilkö och de börjar använda sig av lägesord.

5.5 Situation E

En fjärde förmiddag sitter Pia (4 år) ensam på golvet i lekrummet och leker med bilar. Efter en stund kommer det in några pojkar och bråkar om vem som ska sitta närmast lådan med bilar. Pia kommer lite i kläm och flyttar upp sin lek till en bokhylla. Pia börjar göra en lång rad av bilar på hyllan, hon får vara ifred en stund. Utan att fråga Pia börjar pojkarna att

”hjälpa” henne med bilraden. En av pojkarna, Ola (4 år) samma Ola som ovan, kör en ”racerbil” över hela raden så att alla bilarna åker i golvet. Pia lämnar då den leken. Pia och Ola börjar bygga ett garage av kaplastavar till bilarna men snart förstörs det av de andra pojkarna och Pia lämnar nu leken och börjar leka med en dockvagn istället.

5.5.1 Analys:

I den här situationen tolkar vi det som om Pia hela tiden blir undanskuffad av pojkarna. Pojkarna verkar inte respektera Pias lek, sekvensen skulle kunna tyda på att de vill ta över. Pojkarna börjar ”hjälpa” Pia med bilraden på hyllan utan att fråga, de verkar ta för givet att hon går med på det. Situationen skulle kunna tyda på att Ola inte har förstått lekregeln (att det är en lång bilkö som tog lång tid att bygga upp) utan kör ner hela bilraden på golvet. Gång på gång lämnar Pia leken från de till synes störande pojkarna.

5.7 Slutanalys

Vårt syfte med den här studien var att ta reda på hur förskolebarn samspelar i den fria leken och vi ville också studera vad förskolebarn kan lära sig genom att leka med bilar i den fria leken.

De frågor vi ställde oss för att besvara syftet var:

- Hur samspelar förskolebarn när de leker med bilar?
- Kan vi se att något lärande äger rum, och i så fall vad är det förskolebarn lär sig i den fria leken med bilar?

I vårt resultat har vi funnit att förskolebarn kan lära sig mycket genom den fria leken, billegen. Hangaard Rasmussen (1993) definierar fri lek som en lek som barn själva bestämmer över och där de själva väljer innehållet. Lekarna är fria från de vuxnas inblandning. I vår undersökning uppfattade vi det som att barnens fria lek var självvald och att pedagogerna inte deltog, i alla fall inte när vi var närvarande.

Enligt Williams m.fl. (2000) sker lärande i interaktion med andra. I samspel tar människor till sig sätt att tänka, tala och utföra handlingar som de blir delaktiga i. Vi har sett hur förskolebarnen i vår undersökning samspelar med varandra, hur de visar empati gentemot varandra och vi har även sett när samspelet inte fungerar så bra. Vi uppfattar det som att när samspelet inte fungerar kan det bero på att något barn har svårt att uppfatta lekreglerna. Knutsdotter Olofsson (2003) påpekar hur viktigt det är att leken har harmoni och att alla deltagande har samförstånd med att de leker och vad de leker. Hon menar också att barn behöver kunna tyda varandras leksignaler och att förstå att saker inte alltid är vad de ser ut att vara. I vår undersökning rådde inte alltid samförstånd mellan barnen. Exempelvis i ett av fallen där Ola kör ner hela bilraden i golvet (se situation E). Pia hade ställt upp bilarna på en lång rad och verkade vilja ha dem så men det uppfattade inte Ola som körde ner bilarna i golvet.

I exemplet med pilarna (se situation B) såg vi hur barn kunde lära varandra. Niklas började bygga en pil av kaplastavar och snart var alla barnen igång med att bygga pilar. Ola verkade dock inte förstå vad pilarna var till för och då lärde Elof honom det. Det här kan vi koppla till Vygotskijs närmaste utvecklingszon (Williams m.fl., 2000) eftersom ett av barnen var mer kunnig och stöttade det barnet som skulle lära sig pilarnas betydelse. Mot slutet av den aktuella leksituationen uppfattade vi det som att Ola fick en förståelse för vad pilarna hade för

mening. Eftersom han försiktigt navigerade sin bil mellan pilarna gav det oss intrycket av att han blev införstådd med lekregeln och att pilar betyder i vilken riktning som bilarna ska köras.

I samtliga situationer uppfattade vi att ett lärande pågick mellan barnen, i några situationer som i exemplet med pilarna uppfattade vi det som att det var extra påtagligt. I övriga situationer uppfattade vi ett indirekt lärande, vi tänker då på hur barnen övade på färger, sortering och klassificering av bilar. De övade också på mängd och längd. Doverborg och Pramling Samuelsson (2005) menar att matematiken finns överallt vilket vi också kunde se i några av leksituationerna när barnen t.ex. sorterade bilar efter färg till parkeringarna och när de jämförde mängden bilar. Läroplanen för förskolan (utbildningsdepartementet, 2006) påtalar att barn i förskolan skall få utveckla sin förmåga att använda och upptäcka matematiken i meningsfulla sammanhang och att barns förståelse för tal, mätning och form ska utvecklas. Doverborg m.fl. (NCM, 2007) skriver om ett till ett – principen som innebär att ett föremål kopplas ihop med ett annat föremål eller räkneord. Att man tar en sak i taget och placerar den någon annanstans. Det här såg vi exempel på när barnen sorterade bilar efter färg då vi kunde se att de använde ett till ett – principen genom att de tog en bil åt gången och placerade den i ”rätt” parkeringsruta.

I vår studie tyckte vi oss kunna se att barnen övade på språket genom att de hela tiden förde en kommunikation med varandra även om de inte alltid gav varandra gensvar. Enligt Williams m.fl. (2000) anser Vygotskij att barn lär genom att kommunicera och imitera varandra. Vygotskij menar vidare att när barn är engagerade i dialog med andra barn blir de introducerade i nya tankemönster. Barns eget sätt att tänka påverkas av andra barns tankar och idéer.

Knutsdotter Olofssons (2003) påstående om att leken är fri från tävlande och prestationskrav överensstämmer inte med vad vi såg i vår undersökning. Barnen i situation D tävlade med varandra om vem som hade flest bilar och längst bilkö. Leken var inte fri från tävlande utan tävlande verkade ingå som en del i leken. Vi uppfattade det som att barn som har svårt för lekregler och att passa in i leken har krav på sig att prestera för att få vara en del av gemenskapen. Vi tänker då främst på Ola som ständigt verkade behöva anpassa sig och var tvungen att lära sig t.ex. om pilarnas riktning för att få delta i leken.

Enligt Knutsdotter Olofsson (2003) signalerar barn lek genom att bl.a. tala med andra röster för att visa att det är lek. Det här såg vi exempel på när pojkarna (i situation C) började tala med djupa mansröster – det var bilarna som konverserade. Elof ställde en fråga, med förställd röst, om han fick parkera sin bil i en parkeringsplats, Lukas uppfattade leksignalen och svarade med samma djupa mansröst att det gick bra att parkera där.

6. Diskussion

Vi börjar med att diskutera vår metod. Därefter följer en resultatdiskussion där vi diskuterar vad vi kommit fram till i vårt resultat. Sedan tar vi upp vad man skulle kunna forska vidare om i den fria leken. Efter det har vi ett litet avsnitt om vad vårt resultat kan få för pedagogiska konsekvenser. Vi avslutar med att återkoppla till syfte och våra frågeställningar.

6.1 Metoddiskussion

Vi bestämde oss för att genomföra vår undersökning på en av våra VFU – platser som är en förskoleavdelning med barn från tre till fem år. Där har vi tidigare gjort flera undersökningar tillsammans och därför är barnen och pedagogerna bekanta med oss båda. Att vi valde att filma barnen vid några tidigare tillfällen gjorde att barnen var vana vid kameran och lekte därför naturligt när vi sedan skulle filma ”på riktigt”. Det material vi då fick fram ingår inte i undersökningen, det vara bara till för att vänja barnen vid kameran.

Metoden att filma barnens billek tycker vi var ett bra sätt att komma leken närmare. Vi kunde efter varje filmning titta på leksekvenserna om och om igen och varje gång såg vi något nytt. Eftersom lek är naturligt för barn verkade de inte tänka på att vi satt där och filmade. Om vi jämför med tidigare undersökningar då vi spelat in barn på band är filmning att föredra. Då man intervjuar barn med bandspelare går man ofta med ett barn till ett enskilt rum, det blir då en konstlad situation för barnet. Dessutom är en film mer heltäckande där man får med både vad barnen säger, vad de gör och deras kroppsspråk. Givetvis är ändå filmerna och anteckningarna en tolkningsfråga som inte kan sägas vara objektiva, det är vi väl medvetna om. Även om filmerna visar vad som faktiskt hände i leken är det ju vi som tolkar det som hände och vad det kan betyda. Det vi har sett och tagit fasta på har att göra med vilka vi är och vilka kunskaper vi har med oss sedan tidigare.

6.2 Resultatdiskussion

Eftersom vi blev nyfikna på vad pedagogerna har uppmärksammat vad det gäller barnens lek med bilar så frågade vi pedagogerna om vad de sett när barn leker med bilar på förskolan. Pedagogerna berättade att de inte specifikt har observerat och reflekterat över billegen som sådan. De konstaterade att det var vanligare att pojkar valde billegen och när flickor väljer att leka med bilar kan det vara i annan form, som t.ex. att de handlar saker (bilar) i en affär. De berättar också att Pia i vår undersökning har haft perioder då hon återkommer till billegen, men då är det i form av ensamlek. Vi fann det intressant att få reda på att Pia brukar leka ensam med bilar och det tycker inte vi är konstigt att hon ibland väljer att leka ensam. En dag på förskolan kan vara hektisk och barnen kan ibland behöva vara för sig själva och leka. Pedagogerna har också uppmärksammat Olas svårigheter med att förstå leksignaler, de gav förklaringen att han är på förskolan endast femton timmar i veckan och inte kommit in i gruppen. De säger att de arbetar med att hjälpa honom att hitta sin roll i samspelet med de övriga barnen. Pedagogerna gav oss en större förståelse för Olas problematik. Eftersom han är på förskolan så lite tid varje vecka förstår vi att det kan vara svårt för honom att komma in i leken och för övriga barn att släppa in honom.

Vi har under våra observationer uppmärksammat att billegen ser ungefär likadan ut från gång till gång. I vår undersökning bygger barnen antingen parkeringsplatser med kapplastavar som de placerar bilar i eller så radar de upp bilar i långa rader. Att det är så här man ska leka med

bilar verkar vara en oskriven regel bland barnen i vår studie. Om något barn inte förstår hur leken ska gå till uppstår ofta konflikter där det barnet blir tillrättavisat av de övriga. Vi tycker att det var intressant med den oskrivna regeln och att det verkar vara på det här sättet som billegen ska gå till. I vår undersökning verkar pojkarna ha ett intresse för den här leken och "våra pedagoger" berättade att det oftast är pojkar som väljer billegen. Vi undrar om det inte skulle kunna gå att synliggöra billegen och ta vara på den kunskap barnen får av den här leken? Med pedagogernas stöd skulle billegen kunna utvecklas och man skulle kunna ta tillvara på det som barnen faktiskt lär sig i leken. Om pedagogerna filmade barnens lek ibland skulle de kunna få syn på vad det är som barnen lär sig i den fria leken och spinna vidare på det i en samling eller i ett tema. Pedagogerna på vår observerade förskola berättade att barnen under en tid lekt affär och det tog pedagogerna tillvara på och skapade en affär inne på avdelningen. Det tycker vi var ett bra initiativ.

Vi blev något förvånade över sättet barnen i vår undersökning lekte med bilar på, de såg koncentrerade ut och var metodiska när de skulle parkera bilar i parkeringsplatserna. De var helt inne i sin lek och verkade inte bry sig om att vi satt bredvid och filmade. Endast vid ett tillfälle såg och hörde vi de leksignaler som Knutsdotter Olofsson (2003) talar om, nämligen att barn talar med andra röster, skrattar och ser luriga ut för att signalera lek. Vi undrar lite över hur det kom sig att de helt plötsligt började tala med andra röster. Vi tror att det kan bero på att det var bilar de lekte med och att bilar inte brukar prata.

Under våra observationer var det endast vid ett tillfälle som en flicka valde att leka med bilar, men det kan vara en tillfällighet. Pia lekte med bilar som en ensamlek där hon noggrant radade upp bilar. Pedagogerna på vår besökta förskola berättar att när flickor väljer att leka med bilar sker det på ett annat sätt än i en traditionell billeg. De berättar också att just den här flickan ibland väljer bilar som en ensamlek. När Pia lekte med bilar fick hon inte vara i fred eftersom pojkarna tog över leken. Vi upplevde det som beklämmande att se hur Pia gång på gång utan att ens bli arg accepterade att Ola körde över hennes noggrant uppställda bilrad. Pia var hela tiden tyst och flyttade sin lek för att komma undan pojkarnas framfart, till slut gav hon upp och lämnade leken. Det här är ett litet exempel på vad genus kan handla om. Att pojkar ibland kan tyckas ha makt över flickor även i låg ålder. Vi kan naturligtvis inte generalisera efter ett exempel men vi kan inte blunda för att det kan se ut så här. Svaleryd (2005) menar att flickor ofta intar rollen som snälla och lydiga och att de har en biroll och kommer i andra hand, det visar det här exemplet på. Vår lilla sekvens är ett exempel på hur flickor ibland tycks anpassa sig till pojkar.

Knutsdotter Olofsson (2003) påstår att leken är fri från tävlande och prestationskrav. Vi kan inte hålla med henne om att leken är fri från tävlande. I vår undersökning såg vi i en av situationerna hur Ossian och Markus tävlade om vem som hade flest bilar och längst bilkö. Den leken tolkade vi som att den delvis gick ut på att tävla. Ändå tror vi att barnen upplevde att det var en lek och inte en tävling. Även Knutsdotter Olofssons påstående att leken skulle vara fri från prestationskrav ställer vi oss frågande till. Här tänker vi då på Ola som i några av våra situationer verkar ha krav på sig att passa in i leken och tyda de övriga barnens leksignaler och lekregler. Vi tror att Ola hade krav på sig att "prestera" och vara en god lekkamrat för att få delta i leken. Han verkade vara tvungen att anpassa sig till de andra och när han inte gjorde som förväntat (t.ex. när han "råkade" knuffa ner ett torn) blev han tillsagd och undanskuffad. Vi anser att barn måste få mycket tid till att öva sig på att leka och att läsa av leksignaler. Det är inte alla barn som kan leka och de kan därför behöva stöd av närvarande pedagoger i leken. Med stöd menar vi inte negativa tillsägelser utan uppmuntran och hjälp att leka. Pedagogerna på vår observerade förskola konstaterade att Ola har svårt med att leka och

gav förklaringen att han endast är på förskolan femton timmar per vecka och därför inte kommit in i gruppen. De sa att de hjälpte Ola med att leka med sina kompisar men det var inget vi lade märke till när vi var där. Pedagogerna var inte närvarande i rummet men kom in så fort det blev bråk och då var det Ola som blev tillsagd. Vi tror att det skulle vara en god idé om pedagogerna verkligen var närvarande när Ola lekte och kunnat förekomma konflikterna och hjälpa Ola. Knutsdotter Olofsson (2003) skriver om Pontus som efter en termins lekträning med en närvarande pedagog som stöd lärt sig att leka och förstå leksignaler. Vi tror att Ola i vår undersökning skulle behöva sådan hjälp eftersom han verkade ha svårt att leka och förstå leksignaler.

Det sociala samspelet som barn lär sig genom leken är visserligen en stor och viktig del men vi har också i vår undersökning uppmärksammat hur mycket annat barn kan lära sig i den fria leken. Det var intressant att se hur mycket matematik som lekarna innehöll. Att vi fick syn på matematiken kan ha att göra med att vi under hösten läst en kurs i matematik på lärarutbildningen. Hade vi inte läst den kursen hade vi nog inte sett det så tydligt. För oss var matematik tidigare endast siffror och räkning men nu vet vi att det också är sortering, klassificering, jämförelse o.s.v.

Gunne (2005) refererar till Kjetil Steinsholt som nog skulle bli förvånad om han läste vår undersökning och såg hur mycket barn lär sig i leken. Han menar att barn blir bra på att leka av leken men att den inte har något annat syfte och att barn inte lär sig något av leken. Men vår undersökning visar hur mycket barn lär sig i den fria leken. De lär också ut saker till varandra som i "pilbygget" där en pojke var den mer kunnige och visade de andra pojkarna hur man bygger en pil av kaplastavar och att riktningen visar åt vilket håll bilarna ska köra.

Något annat som vi har fått syn på i vår undersökning är hur lite plats den fria leken har. Vid flera tillfällen när vi skulle filma barnens fria lek fick vi bara filma en liten stund eftersom det var så mycket inplanerade och styrda aktiviteter. Vid ett tillfälle skulle barnen ha samling och kalas på förmiddagen vilket resulterade i att vi fick sitta och vänta i en timme på att barnen skulle få fortsätta leka. När pedagogen i situation B kom och avbröt för städning var det en pojke som sa: "*Men vi ska bara bygga en parkering.*", det här visar på hur barnen ville fortsätta med sin lek. Vi anser att den fria leken borde få större utrymme i verksamheten dels med tanke på att barn verkar tycka att det är roligt att leka och dels för att de lär sig så mycket. Givetvis måste man göra avbrott för mat men varför måste alla barn gå ut på gården på förmiddagen? De barn som är inne i en djup lek kanske skulle kunna få leka klart först. Vi har erfarenhet av att barn sällan hinner komma in i en djup lek eftersom det är så mycket avbrott.

6.3 Fortsatt forskning

Vi har i vår undersökning kommit fram till att barn lär sig mycket i den fria leken och vi tycker att det finns ett behov av mer forskning på det området. Vad är det barn lär sig i den fria leken och hur använder pedagogerna det barn lär sig? Det är en fråga som man skulle kunna forska vidare kring.

Det borde också bedrivas forskning kring vad pedagogers deltagande har för betydelse i barns lek. Vi ser också ett behov av forskning kring verksamhetens utformning, den fria leken får ofta stå tillbaka för pedagogers planering.

Ytterligare ett forskningsområde är genus. Vad väljer flickor och pojkar att leka med och vad får det för betydelse för t.ex. lärandet? Förstärker den fria leken könsrollerna och vad har pedagogerna för ansvar för att motverka de stereotypa könsrollerna i den fria leken? Det borde också forskas kring pedagogers syn på sitt ansvar att motverka stereotypa könsroller.

Vi har inte kunnat hitta någon tidigare forskning kring barns bil lek, det hade varit intressant med en sådan forskning.

6.4 Pedagogiska konsekvenser

Vår undersökning visar att barn lär sig mycket i den fria leken och vi tycker att pedagoger i större utsträckning borde använda barnens lek i den pedagogiska verksamheten. De borde ta tillvara på barnens kunskaper som de får genom leken och spinna vidare på dem, då krävs det dock att pedagogerna är uppmärksamma på vad det är som barn lär sig i leken. Genom att exempelvis filma när barnen leker kan pedagogerna få en större insikt i vad den fria leken innebär. I vissa stunder kan pedagogerna också delta i leken för att utvidga och utveckla den. Då vi i vår undersökning också sett hur svårt det kan vara för vissa barn att leka och förstå leksignaler så borde det uppmärksammas. Barn som har svårt att leka borde få stöd och hjälp av en närvarande pedagog.

Genom att filma barn i lek kan man också få syn på hur pojkar och flickor samspelar. När man får syn på hur ojämlig leken kan vara för flickor och pojkar kan man dra lärdomar av det. Man kan utforma den pedagogiska verksamheten så att den passar både pojkar och flickor. Även här är det viktigt att pedagogerna är närvarande och kan få syn på vilka som behöver stöd i leken oavsett om det handlar om pojkar eller flickor.

Den fria leken borde få större utrymme och inte avbrytas i onödan. Man borde kunna se över den pedagogiska verksamheten och fråga sig om det är nödvändigt med alla avbrott. Ibland kan man också dela på barngruppen då några barn kan få stanna inne och leka medan övriga kan få gå ut på gården på förmiddagen. Att ha samling klockan nio varje förmiddag gör att barnen ständigt blir avbrutna, hade det inte varit bättre att ha samling innan lunch då man ändå måste avbryta för maten? Det gör att det blir mindre avbrott som stör barnens lek.

6.5 Har vi uppnått vårt syfte?

Vi hade som syfte med den här studien att ta reda på hur förskolebarn samspelar i den fria leken och vi ville också studera vad förskolebarn kan lära sig genom att leka med bilar i den fria leken.

6.5.1 Hur samspelar förskolebarn när de leker med bilar?

I leken med bilar har vi sett att den leken verkar innehålla tydliga ramar som bestämmer hur leken ska gå till. De barn som initierar leken verkar vara noga med att lekreglerna följs. De barn som inte följde de oskrivna reglerna verkade ha svårt att bli accepterade i leken. Med andra ord verkade barnen samspela väl så länge alla var införstådda med hur leken skulle gå till. I de flesta situationerna uppmärksammade vi att barnen kommunicerade med varandra, vi såg också tecken på empati och att barnen lärde av varandra.

6.5.2 Kan vi se att något lärande äger rum, och i så fall vad är det förskolebarn lär sig i den fria leken med bilar?

Vi har sett att förskolebarn kan lära sig mycket genom att leka med bilar. Det vi har uppmärksammat att barn kan lära sig i bilken är att de tycks få matematikförståelse genom att de sorterar, klassificerar och jämför mängder. Samspel, kommunikation, empati och lekregler lärs också genom lek och det är svårt att skilja det sociala som lärs från det kognitiva. Vi har upptäckt att lärande och samspel hör ihop och att det inte går att särskilja dem från varandra.

Referenser

Bok

- Claesson, Silwa. (2002). *Spår av teorier i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Doverborg, Elisabet. & Pramling Samuelsson, Ingrid. (2005). *Förskolebarn i matematikens värld*. Stockholm: Liber.
- Doverborg Elisabet. & Emanuelsson, Göran. & Emanuelsson, Lillemor. & Forsbäck, Margareta. & Johansson, Bengt. & Persson, Annika. & Sterner, Görel. (2007). *Små barns matematik*. Göteborg: NCM, Göteborgs Universitet
- Hangaard Rasmussen, Torben. (1993). *Den vilda leken*. Lund: Studentlitteratur.
- Jerlang, Espen. & Egeberg, Sonja. & Halse, John. & Jonassen, Ann Joy. & Ringsted, Suzanne. & Wedel-Brandt, Birte. (2006). *Utvecklingspsykologiska teorier*. Stockholm: Liber.
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta. (1996). *De små mästarna*. Stockholm: HLS Förlag.
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta. (2003). *I lekens värld*. Stockholm: Liber.
- Lillemyr, Ole Fredrik. (2002). *Lek - upplevelse - lärande i förskola och skola*. Trelleborg: Liber.
- Lindqvist, Gunilla. (1996). *Lekens möjligheter*. Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, Ingrid. & Asplund Carlsson, Maj. (2005). *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber.
- Stukát, Staffan. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Svaleryd, Kajsa. (2005). *Genuspedagogik*. Malmö: Liber.
- Williams, Pia. & Sheridan, Sonja. & Pramling Samuelsson, Ingrid. (2000). *Barns samlärande*. Kalmar: Skolverket.

Styrdokument

Utbildningsdepartementet (2006). *Läroplan för förskolan. Lpfö 98*. Stockholm: Fritzes.

Internet

Gunne, Nina. (2005). *Platsen leker med barnet*. Hämtat den 25 april 2008 från <http://www.arkitekt.se/s14908>

Bilaga 1

Anhållan om tillstånd för att ert barn kan delta i en undersökning inom ramen för ett examensarbete vid lärarutbildningen vid Göteborgs universitet

Vi är 2 studenter som utbildar oss till lärare vid Göteborgs Universitet. Vi skall nu skriva den avslutande uppgiften inom lärarutbildningen som är vårt examensarbete och som ger oss vår lärarbehörighet. Arbetet motsvarar 10 veckors heltidsstudier och skall vara klart i början av juni. Examensarbetets syfte är att ta reda på hur barn samspekar och löser konflikter i leken. De viktigaste frågorna vi behöver få svar på är hur barnen samspekar med varandra och hur de löser eventuella konflikter som uppstår i leken. För att kunna besvara dessa frågor behöver vi samla in material genom observation och videofilmning av barnen i den här förskolegruppen.

På er förskola kommer undersökningen att genomföras under fem förmiddagar i vecka 15-16. Vi vill med detta brev be er som vårdnadshavare om tillåtelse att ert barn deltar i den observation och videofilmning som ingår i examensarbetet. Alla barn kommer att garanteras anonymitet. Förskolan kommer inte att nämnas vid namn eller på annat sätt kunna vara möjlig att urskilja i undersökningen. I enlighet med de etiska regler som gäller är deltagandet helt frivilligt. Ert barn har rättigheten att intill den dag arbetet är publicerat, när som helst välja att avbryta deltagandet. Materialet behandlas strikt konfidentiellt och kommer inte att finnas tillgängligt för annan forskning eller bearbetning.

Det material som vi får genom att filma barnen kommer att raderas när examensarbetet är klart, ingen utomstående kommer att se den filmen. Det underlättar för oss i vårt arbete om vi får lov att filma ert barn då vi lättare kan få syn på och urskilja de små nyanser som uppstår när barn samspekar och kommunicerar i leken.

Vad vi behöver från er är att ni som barnets vårdnadshavare skriver under detta brev och så snart som möjligt skickar det med barnet tillbaka till förskolan, dock senast under vecka 10.

Sätt således ett kryss i den ruta som gäller för er del:

Som vårdnadshavare ger jag tillstånd att mitt barn deltar i undersökningen.

Som vårdnadshavare ger jag inte tillstånd att mitt barn deltar i undersökningen.

Datum

.....
Vårdnadshavares underskrift/er

.....
Barnets namn

Har ni ytterligare frågor ber vi er kontakta oss på nedanstående adresser eller telefonnummer:

Med vänliga hälsningar

Pernilla Johansson

Anna Ulvestam Sjöbleke

0730-367403

0705-406506

Kursansvarig lärare är Jan Carle, docent, Göteborgs universitet, Sociologiska institutionen
031 786 4792.